

Sygn. akt V KZ 43/13

POSTANOWIENIE

Dnia 25 czerwca 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Włodzimierz Wróbel

w sprawie R. R. i B. R.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 25 czerwca 2013 r.,
zażalenia pełnomocnika legitymującego się pełnomocnictwem E. R. oraz K. R.
działającej imieniem małoletniego T. R.

na zarządzenie Przewodniczącego IV Wydziału Karnego Odwoławczego Sądu
Okręgowego w W. z dnia 8 marca 2013 r. o odmowie przyjęcia kasacji złożonej w
imieniu T. R. i E. R. od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 3 grudnia 2012 r., którym
utrzymano w mocy wyrok Sądu Rejonowego z dnia 1 czerwca 2012 r.

p o s t a n o w i ł

**uchylić zaskarżone zarządzenie i sprawę przekazać do
ponownego rozpoznania Prezesowi Sądu Okręgowego w W.**

UZASADNIENIE

Zarządzeniem z dnia 8 marca 2013 r. Przewodniczący IV Wydziału Karnego
Odwoławczego Sądu Okręgowego odmówił przyjęcia kasacji pełnomocnika
złożonej w imieniu T. R. i E. R. od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 3 grudnia 2012
r., którym utrzymano w mocy wyrok Sądu Rejonowego z dnia 1 czerwca 2012 r.
jako złożonej przez osoby nieuprawnione. W uzasadnieniu zarządzenia wskazano,
że postanowieniem z dnia 21 lipca 2011 r. (sygn. akt III Nsm .../11) dla (wówczas)
małoletnich E. i T. R. w sprawie o sygn. akt 1 Ds. .../10 ustanowiono kuratora w
osobie D. H. dla potrzeb postępowania karnego. Kurator ten nie był zawiadamiany
o terminach rozpraw odbywających się przed Sądem pierwszej instancji w sprawie
o sygnaturze II K .../11, w szczególności nie kurator otrzymał pouczenia

informującego o uprawnieniach pokrzywdzonych, w tym o prawie małoletnich przystąpienia do sprawy w charakterze oskarżycieli posiłkowych. W konsekwencji, na rozprawie w dniu 16 września 2011 r., na której doszło do otwarcia przewodu sądowego w sprawie, oświadczenie w trybie art. 54 § 1 k.p.k. o zamiarze działania w charakterze oskarżyciela posiłkowego w imieniu małoletnich nie zostało złożone. Oświadczenie takie złożył natomiast, w imieniu matki małoletnich, która również występowała w sprawie jako pokrzywdzona, jej pełnomocnik. Ponieważ małoletni nie uzyskali w tej sytuacji statusu oskarżycieli posiłkowych, a zatem – zdaniem Przewodniczącego IV Wydziału Karnego Odwoławczego Sądu Okręgowego – nigdy nie uzyskali statusu stron postępowania toczącego się przed sądem I i II instancji, co wykluczało możliwość przyznania im takiego statusu na etapie składania kasacji.

Na powyższe zarządzenie kasację wniósł pełnomocnik występujący w imieniu E. R. i T. R., zarzucając temu zarządzeniu naruszenie przepisów postępowania, w szczególności art. 16 § 2 k.p.k. w związku z art. 54 § 1 k.p.k. przez uznanie, że pokrzywdzeni E. R. i T. R. nie uzyskali w toku postępowania statusu oskarżycieli posiłkowych, i w konsekwencji nie są uprawnieni do wniesienia kasacji, podczas gdy taka sytuacja procesowa pokrzywdzonych ujawniona została przez Sąd dopiero po uprawomocnieniu się wyroku i jest konsekwencją szeregu uchybień procesowych Sądu orzekającego w sprawie w I i II instancji, w szczególności niepouczenia kuratora o prawie do przystąpienia w imieniu małoletnich pokrzywdzonych do sprawy w charakterze oskarżycieli posiłkowych. Zarzucił także błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, który miał wpływ na jego treść, a polegający na przyjęciu, że K. R. jako przedstawiciel ustawowy E. R. nie mogła wykonywać praw małoletniej pokrzywdzonej ponieważ oskarżonym był drugi rodzic – R. R., podczas gdy oskarżony w istocie nie jest biologicznym ojcem E. R. i nie przysługują mu względem niej prawa rodzicielskie, a zatem nie istnieje przeszkoda procesowa, na którą powoływał się Sąd. Formułując te zarzuty, pełnomocnik pokrzywdzonych wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Prezesowi Sądu Okręgowego w S.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie pełnomocnika pokrzywdzonych okazało się częściowo zasadne.

Nie ulega najmniejszych wątpliwości, że w postępowaniu sądowym przed Sądem instancji w sprawie o sygnaturze akt II K .../11, mimo że dla małoletnich pokrzywdzonych ustanowiono kuratora dla ochrony ich interesów w postępowaniu karnym, kurator ten nie został zawiadomiony o terminie pierwszej rozprawy, na której mógłby, w imieniu pokrzywdzonych, złożyć ewentualnie oświadczenie o wzięciu przez nich udziału w sprawie w charakterze oskarżycieli posiłkowych. Po ustanowieniu kuratora, oświadczenia takiego nie mogła złożyć matka pokrzywdzonych, jako przedstawiciel ustawowy, bowiem takie konsekwencje w zakresie postępowania karnego ma ustanowienie kuratora na podstawie art. 99 k.r.o. Fakt, że ustanowienie takiego kuratora w stosunku do małoletniej wówczas E. R. było wątpliwe z uwagi na to, że oskarżony (w sprawie o sygnaturze akt II K .../11) R. R. nie był ojcem małoletniej, nie zmienia skutków prawnych ustanowienia takiego kuratora. Konsekwencją wydania stosownego postanowienia przez Sąd Rejonowy w W. z dnia 21 lipca 2011 r. (sygn. akt III Nsm .../11) było ograniczenie możliwości reprezentacji E. i T. R. przez matkę, będącą ich przedstawicielem ustawowym w zakresie uprawnień przysługujących im jako pokrzywdzonym w postępowaniu karnym prowadzonym przeciwko R. R.

Nie ulega także wątpliwości, że z uwagi na brak złożenia stosownego oświadczenia przed wszczęciem przewodu sądowego przed Sądem I instancji, E. i T. R. nie uzyskali wówczas statusu oskarżycieli posiłkowych, a tym samym uprawnień stron postępowania. Nie nastąpiło to także w postępowaniu przed Sądem II instancji, jakkolwiek – na co zwraca autor zażalenia – w treści wyroku i uzasadnienia Sąd II instancji używa niekiedy liczby mnogiej: „oskarżyciele posiłkowi” co sugeruje, że *per facta concludentia* uznał taki właśnie status małoletnich pokrzywdzonych. Inne fragmenty owego wyroku i uzasadnienia przeczą wszakże tej tezie, zaś używaną niekiedy przez Sąd II instancji liczbę mnogą należy uznać za oczywisty błąd pisarski.

Nie oznacza to wszakże, że wykluczone jest przyznanie pokrzywdzonym statusu oskarżycieli posiłkowych w późniejszej fazie postępowania obejmującej postępowanie kasacyjne. Zgodnie z treścią art. 16 § 1 k.p.k., który ma zastosowanie także w przypadku określonym w art. 16 § 2 k.p.k., brak pouczenia lub mylne pouczenie uczestników postępowania o przysługujących im

uprawnieniach, nie może wywoływać ujemnych dla nich skutków procesowych. Nie ulega wątpliwości, że takim ujemnym skutkiem procesowym jest brak uzyskania statusu strony, co w sprawie będącej przedmiotem tego rozpoznania wynikało z faktu braku pouczenia kuratora małoletnich pokrzywdzonych o możliwości złożenia oświadczenia o wzięciu przez nich udziału w sprawie jako oskarżyciele posiłkowi. Należy przy tym pamiętać, że uprawnienie pokrzywdzonego do uzyskania takiego statusu stanowi wyraz przysługującego mu konstytucyjnego prawa do sądu (por. wyrok TK z dnia 25 września 2012 r., sygn. akt SK 28/10, OTK A 2012, nr 6, poz. 96). Stąd pozbawienie pokrzywdzonego prawa do udziału w postępowaniu sądowym przez brak stosownego pouczenia lub brak zawiadomienia o terminie pierwszej rozprawy, na której mógłby złożyć stosowne oświadczenie, o którym mowa w art. 54 § 1 k.p.k., należy traktować jako szczególne naruszenie prawa procesowego, które nie może w konsekwencji całkowicie pozbawić go możliwości udziału w postępowaniu. W szczególności, w przypadku wyrażenia przez pokrzywdzonego woli udziału w postępowaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego w późniejszej fazie postępowania, nie można wobec niego stosować ujemnych konsekwencji wynikających z braku dochowania warunku temporalnego wynikającego z art. 54 § 1 k.k. (niezłożenie stosownego oświadczenia do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego), jeżeli niedochowanie tego warunku było konsekwencją rażącego naruszenia prawa procesowego, przez organ prowadzący postępowanie przybierającego postać – tak jak w niniejszej sprawie - braku jakiegokolwiek pouczenia kuratora ustanowionego dla małoletnich pokrzywdzonych oraz braku zawiadomienia tego kuratora o terminie pierwszej rozprawy.

Dopuszczenie pokrzywdzonego do udziału w postępowaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego w późniejszej fazie postępowania, w zakresie, w jakim zezwala na to prokonstytucyjna wykładnia art. 16 § 1 k.p.k., nie oznacza, że w sposób automatyczny retroaktywnie przywraca się temu pokrzywdzonemu możliwość podjęcia czynności procesowych przypisanych wcześniejszym fazom postępowania, a których termin podjęcia już upłynął. Uprawnienia te aktualizują się jedynie *pro futuro*, co nie wyłącza możliwości podniesienia zarzutu naruszenia uprawnień do udziału we wcześniejszych fazach postępowania, jeżeli istnieje jeszcze możliwość złożenia środka zaskarżenia, w których zarzut taki może zostać

podniesiony. Brak natomiast jest w takim wypadku uprawnienia o przywrócenie terminu do wykonania danej czynności, jeżeli termin miał charakter zawity, a dana czynność była zarezerwowana dla stron postępowania. Dopuszczenie pokrzywdzonego do postępowania w charakterze oskarżyciela posiłkowego nie tworzy, bowiem fikcji posiadania uprawnień związanych ze statusem strony także przed momentem takiego dopuszczenia. Z wnioskiem o przywrócenie terminu do wykonania danej czynności może natomiast zwrócić się wyłącznie strona postępowania, która ten status posiadała w chwili, gdy biegł termin zawity do wykonania danej czynności.

W sprawie będącej przedmiotem niniejszego postępowania za oświadczenie wskazujące na chęć udziału w sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego przez pokrzywdzoną E. R. należy przyjąć kasację sporządzoną w jej imieniu przez adwokata K. W. Pokrzywdzona w czasie udzielenia pełnomocnictwa do sporządzenia kasacji była już osobą pełnoletnią i w sposób jednoznaczny wyraziła wolę pojęcia czynności prawnej zastrzeżonej dla strony postępowania.

W odniesieniu do T. R., nie dokonano dostatecznych ustaleń pozwalających na stwierdzenie, czy istotnie i w jego imieniu w sposób skuteczny kasacja sporządzona przez adwokata K. W. może być uznana za takie oświadczenie. Sporządzając, bowiem kasację imieniem małoletniego T. R., adwokat K. W. działał na mocy pełnomocnictwa udzielonego w imieniu małoletniego przez jego matkę K. R. Nie wyjaśniono wszakże, czy nadal do podejmowania czynności w imieniu małoletniego upoważniony jest wyłącznie kurator D. H., co wymaga rozważeniu zakresu obowiązywania postanowienia Sąd Rejonowy z dnia 21 lipca 2011 r. (sygn. akt III Nsm .../11) ustanawiającego D. H. kuratorem małoletniego T.R. W przypadku, gdyby umocowanie kuratora do reprezentowania małoletniego było nadal aktualne, wyklucza to możliwość udzielenia pełnomocnictwa do wystąpienia w imieniu małoletniego z kasacją od wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 3 grudnia 2012 r przez inną osobę. W każdym jednak przypadku zachowuje aktualność uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2010 r., sygn. I KZP 10/19 (LEX nr 602769), zgodnie z którą art. 98 § 2 pkt 2 k.r.o. wyklucza możliwość reprezentowania małoletniego w postępowaniu karnym przez jednego z rodziców w sytuacji, w której oskarżonym jest drugi rodzic. Tym samym

matka małoletniego T. R., K. R. nie jest uprawniona do udzielenia pełnomocnictwa w imieniu swojego dziecka T. R. do sporządzenia i wniesienia kasacji w sprawie, w której oskarżonym był ojciec małoletniego, R. R.

Kwestie te muszą być przedmiotem oceny Prezesa Sądu Okręgowego, który ponownie badając, czy spełnione są warunki do przyjęcia kasacji złożonej w imieniu T. R. i E. R., uwzględni konsekwencje wynikające z treści art. 16 § 1 k.p.k. oraz ustali osoby, które w chwili sporządzania kasacji uprawnione były do reprezentowania małoletniego pokrzywdzonego T. R. w zakresie czynności podejmowanych w postępowaniu karnym.